

GALLAŠŮV DŮM | GALLAŠ'S HOUSE

MĚSTO HRANICE

Gallaš Malíř, lékař a spisovatel Josef Heřman Agapit Gallaš se narodil v Hranicích 4. dubna 1756. Byl synem sochaře Františka Gallaše a Magdalény Vojtkové. V letech 1758–1761 žila rodina v Blansku, pak opět v Hranicích, kde malý Gallaš navštěvoval tzv. normální školu na dnešním Školním náměstí. Poté studoval v Lipníku nad Bečvou a v Olomouci. Roku 1778 odešel do Vídně, kde navštěvoval uměleckou akademii, nakonec ale získal zaměstnání jako vojenský lékař. Působil jako plukovní ranhojič v Uničově, ve Vídni a haličské Jaroslavi, kde v lednu 1791 oslepl. Po částečném uzdravení byl penzionován a v říjnu 1791 se vrátil do Hranic [3]. Zde byl jeho život vyplněn lékařskou praxí, malířskými a literárními zájmy a řadou osvětových projektů, jimiž předstihl svou dobu. Největšího ohlasu se dočkala jeho básnická tvorba (sbírka *Múza moravská*, 1813), zřízení jedné z prvních veřejných knihoven na Moravě, bezplatné vyučování dětí výtvarnému umění a provozování nemocnice pro chudé obyvatele města. Zemřel v rodném domě 15. února 1840. Dnes jsou oceňovány zejména jeho národopisné a autobiografické spisy.

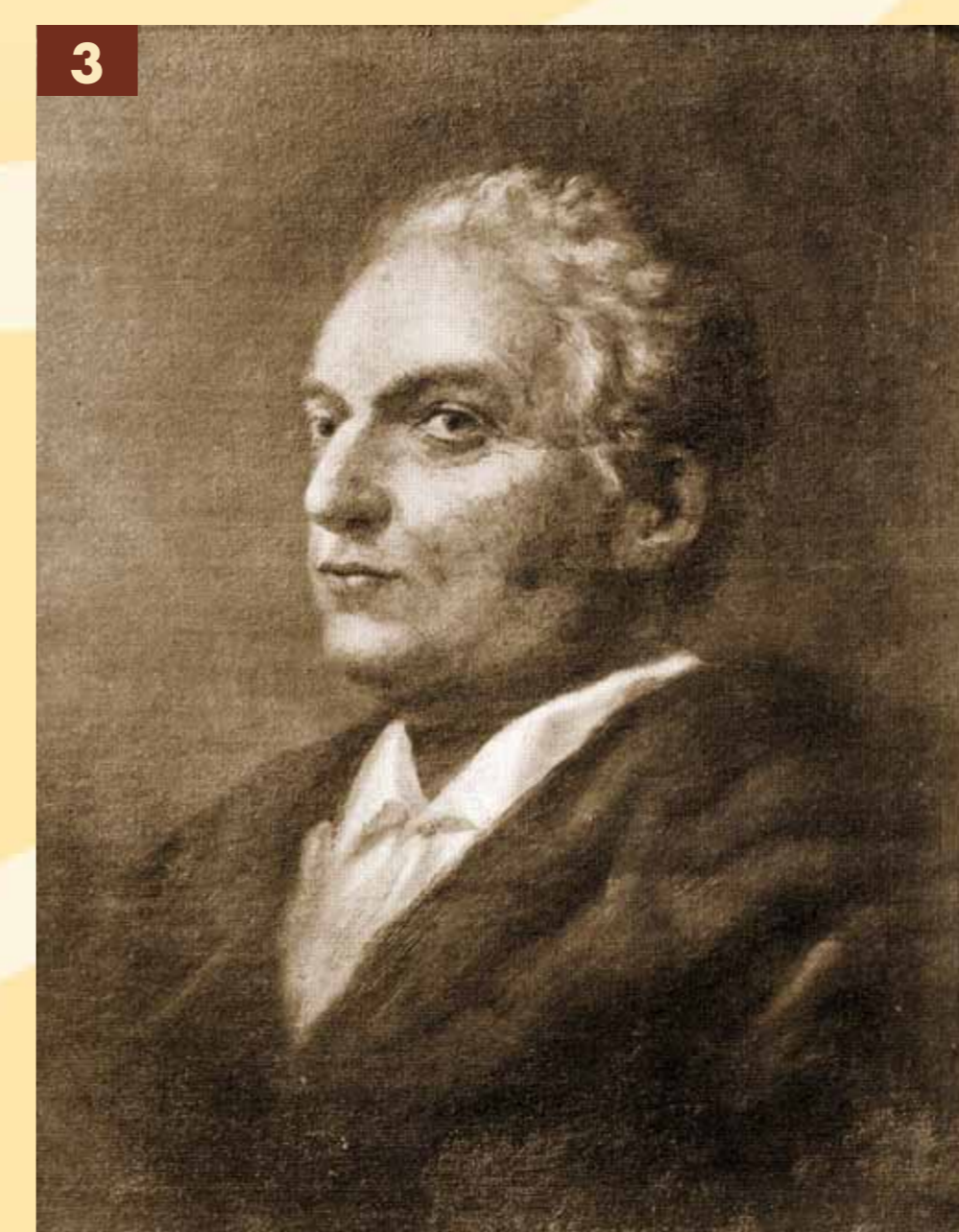
Gallašův dům Dům čp. 170 v Klichovské, později Kamenné, pak Rybí a nakonec Galašově ulici je ojedinělým dokladem původní zástavby této lokality [1]. Byl vystavěn zřejmě na počátku 18. století. Gallašův otec jej získal roku 1754 od svého švagra Františka Hlaváče. Na počátku roku 1794 převzal hospodářství Josef H. A. Gallaš a pro své rodiče vystavěl na dvorku výminek – „*Na jaře počala se časně výminka pro rodiče stavěti, kteréžto stavení spolu i s plotami víc nežli 500 fl. košťovalo, k čemuž jsem já z mého lékařského zisku hodně dosazovati musel. Otec, jsouce již starý a prací přesporní zaměstnaný, nemohl formanům, nádeníkům a zedníkům dohlídati a já těm věcem dobře nerozuměl a pro množství pacientů též dohlídati nemohl, tak jsem vzláště pak od formanů nemálo oklamán a ošizen byl.*“ Výminek po roce 1807 proměnil v nemocnici pro chudé hranické občany, sám v ní bezplatně ordinoval a platil obsluhu. Spolu s manželkou Annou, rozenou Anderlovou (1764–1836), odkázal usedlost obci. Ta využila k nemocničním účelům celý dům. Nemocnice zde fungovala až do roku 1865, kdy byla přenesena do domu čp. 366

(v místě bývalé pošty na Třídě 1. máje), infekční oddělení zůstalo v bočním stavení až do roku 1905. Poté dům sloužil až do poloviny 20. století jako městský chudobinec [2]. Od roku 1991 je dům památkově chráněn. V roce 1994 byl prodán do soukromých rukou.

Gallašovy stopy Ve druhé polovině 19. století se Gallaš stal ikonou místního národního hnutí. V roce 1842 byl jeho hrob na městském hřbitově opatřen sochou představující múzu s lyrou (roku 1946 nahrazena jeho bustou) [4]. Roku 1897 byl podle něj pojmenován český školský spolek Galaš (do roku 1925), který pečoval o české školy v Hranicích. Roku 1885 byla na jeho domě odhalena pamětní deska. Gallašova podobizna od roku 1905 zdobí průčelí budovy základní školy na Třídě 1. máje. Kromě rozsáhlé rukopisné pozůstalosti se po Gallašovi do dnešních dnů zachovala tzv. Gallašova knihovna, soubor asi 2500 svazků, vytvořený původně Gallašem jako veřejná kostelní knihovna v roce 1811. Po Gallašově smrti byla knihovna dále doplňována a v roce 1913 předána do městského muzea.

Gallašova lípa Nedaleko Gallašova domu se nachází chráněný strom – malolistá (srdčitá) lípa, latinsky *Tilia cordata* [5]. V prsní výšce má obvod kmene 310 cm, výšku asi 12 m, koruna stromu je neobvykle mohutná. Věk se odhaduje na zhruba 170 let. V roce 1968 byl strom prohlášen za chráněný přírodní výtvar.

Text / Text: Jiří J. K. Nebeský
Foto / Photo: Milan Mráz [1] [5]
Sbírka / Collection: Milan Králík [2] [3], Městské muzeum a galerie v Hranicích [4]
Grafika / Graphics: Jan Machovský, info@machovsky.cz, www.machovsky.cz

Gallaš A painter, physician, and writer Josef H. A. Gallaš was born in Hranice on April 4, 1756. He was the son of sculptor Fr. Gallaš and Magd. Vojtková. From 1758 - 1761 the family lived in Blansko and then again in Hranice, where the young Gallaš went to the "standard school". Later, he studied in Lipník n/B and Olomouc. In 1778 he left for Vienna to study at an art academy but eventually he became a military physician. He worked as a regimental physician in Uničov, Vienna, and in Jaroslaw, where he went blind in January 1791. Following a partial recovery, Gallaš retired and in October 1791 returned to Hranice [3]. Here he enjoyed his medical practice, painting and literary interests, and a number of enlightening projects far ahead of their time. The activities that met with the greatest acclaim include his own poetry (the *Múza moravská* collection, 1813), establishment of one of the first public libraries in Moravia, and operation of a hospital for poor inhabitants of the town. Gallaš died in the home of his birth on February 15, 1840. Today, especially his ethnographic and autobiographical works are highly appreciated.

Gallaš's House House No. 170 in the Klichovská, later Kamenná, then Rybí, and in the end Galašova Street is a unique document of the original development of this location [1]. It was probably built at the beginning of the 18th century. Gallaš's father acquired the house in 1754 from his brother-in-law František Hlaváč. At the beginning of 1794 Josef H. A. Gallaš took over the farm and built a small house for his parents in the yard – "*In spring, works on the house for my parents commenced, and together with fences the building cost more than 500 fl. – I was forced to pay most of it using my medical earnings. My father was old and busy with work in another village so he could not oversee the carriers, labourers, and brick layers, and I did not understand these things much and in addition had many patients to look after, and therefore I finished up quite cheated and deceived especially by the carriers.*" After 1807 Gallaš transformed his parents' house into a hospital for poor Hranice inhabitants, practiced there free of charge, and paid the personnel. Together with his wife Anna, born Anderlová (1764–1836), he beque-

athed the settlement to the town. The town used the entire house for hospital purposes. The hospital was run here until 1865, when it was transferred to house No. 366 (on the site of the former mail office on the Třída 1. Máje Street). The infectious diseases department remained in the side building until 1905. Later the residence served as a town poorhouse until the mid-20th century [2]; since 1991 the house has been protected as a monument. In 1994 it was sold to a private owner.

Gallaš's legacy During the second half of the 19th century Gallaš became an icon of the local national movement. In 1842 a statue representing a muse with a lyre was placed on his grave in the town cemetery (in 1946 the statue was replaced with Gallaš's bust [4]). In 1897 a Czech educational association (until 1925) that managed Czech schools in Hranice was named after Gallaš. In 1885 a memorial plaque was unveiled on his house. Since 1905, the facade of the elementary school on Třída 1. Máje Street is decorated with Gallaš's portrait. Apart from

many manuscripts, the Gallaš library – a set of about 2,500 volumes, which Gallaš collected to establish a public church library in 1811 (officially approved in 1815) – has been preserved. Following Gallaš's death, the library continued to be enhanced until in 1913 it was handed over to the town museum.

Gallaš's Lime Tree Near Gallaš's House there is a protected tree – Small-leaved (heart-shaped) Lime, in Latin *Tilia cordata* [5]. At the chest height the trunk is 310 cm around, the whole tree is about 12 m high, its top is unusually immense, and the tree is estimated to be about 170 years old. In 1968 the tree was declared a protected natural monument.

ZA KRÁSAMÍ MĚSTSKÉ PAMÁTKOVÉ ZÓNY HRANICE

